

Ludo Cuyvers/
Frank Vandenbroucke*

Makro-stimuleringen internationale verwevenheid

Een beschouwing over de internationale aspecten van een reflatiebeleid

De afgelopen jaren zijn er in diverse Westeuropese landen alternatieve economische programma's gepresenteerd met een meer of minder geprononceerd linkse inslag. In België werden bijvoorbeeld alternatieven uitgewerkt door de werkgroep Politieke Economie en Arbeid (POLEKAR, 1981 en 1982; zie ook Moulaert en Vandenbroucke, 1982) en de Socialistische Partij (1983). De meeste van deze alternatieve programma's breken een lans voor makro-economische stimulering, vaak gekoppeld aan een andere verdeling van de beschikbare hoeveelheid werk en aan pleidooien voor een gerichte industriepolitiek en een uitgewerkt milieubeleid. De voorgestelde nationale economische strategieën kunnen echter gemakkelijk stuklopen op de toegenomen internationale verwevenheid van de westerse economieën. Deze kan situaties scheppen waarin nationale overheden zich geconfronteerd zien met het inmiddels bekende 'prisoner's dilemma' (zie o.a. Cooper, 1969). Vooral de olieschokken van 1973-1974 en 1978-1979 hebben in dat kader geleid tot kumulatieve deflatoire aanpassingsprocessen en uiteindelijk tot een daadwerkelijke deflatie in 1981-1982.¹ In een dergelijk klimaat is het uitvoeren van een makro-economisch

85

---

* Respektievelijk verbonden aan de Faculteit der Toegepaste Economische Wetenschappen van het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen en het Studie- en Dokumentatiecentrum Emile Vandervelde Instituut te Brussel. Beide auteurs waren betrokken bij de formulering van alternatieve economische plannen in België (enerzijds via POLEKAR, anderzijds via de Socialistische Partij).

energierekening werden door de meeste industrielanden bestreden door pogingen een overschot te kweken op de industriële handelsbalans. Samen met de na 1974 en 1979 fundamenteel asymmetrische aanpassing aan internationale onevenwichtigheden, leidde dit tot het theoretisch voorspelbare kumulatief deflatoire aanpassingsproces (zie Tinbergen, 1969; Vandenbroucke, 1982 en Willett, 1975).

1. De plotselinge tekorten op de

stimuleringsbeleid geen kleinigheid. Afgezien van de organisatorische structuur van de industrie en het investeringsgedrag van grote, multi-nationale ondernemingen en financiële groepen, liggen onzes inziens de grootste barrières op het gebied van de betalingsbalans en de netto-schuldpositie ten opzichte van het buitenland: de externe barrières.² Indien nu in een uitgangssituatie de uitvoer gelijk is aan de invoer, dan zal een stijging van de binnenlandse investeringen het nationaal inkomen vergroten, maar tegelijkertijd een betalingsbalanstekort veroorzaken (zie onder andere Machlup, 1965 en Chacholiades, 1973). Een gedeelte van het resultaat van een reflatiebeleid zal met andere woorden weglekken naar het buitenland. Deze lekken hebben een expansief effect op andere nationale economieën – en zullen dus ook een stimulerende ‘terugslag’ hebben op de nationale economie. Dit zijdelingse expansie- en terugslageffect is nochtans zeer gering voor kleine economieën als de Belgische.

De rest van dit verhaal is zeer bekend uit de politieke aktualiteit. Een land dat op zichzelf een expansiepolitiek organiseert – zonder dat de handelspartners gelijkwaardige inspanningen doen – zal spoedig een groeiend handelsbalanstekort kennen. De munt zal onder druk komen te staan, toenemend wantrouwen zal leiden tot spekulatieve aanvallen, en uiteindelijk tot een waterval van devaluaties, en/of het stopzetten van het eenzijdige reflatie-experiment. De Franse ervaring in 1981-1982 is de zoveelste illustratie van dit proces.

In deze kontekst is de invoer van *energie* van bijzonder belang. In 1982 bedroeg de netto-invoer van energetische produkten in België 337 miljard frank, tegenover 42 miljard frank in 1972. Net als in de andere industriële landen is de inkomenselasticiteit van het energieverbruik in België ongeveer gelijk aan 1. Maar omdat de Belgische afhankelijkheid van ingevoerde energie in de orde van grootte van 90% ligt, heeft deze elasticiteit een belangrijke weerslag op de handelsbalans. Op basis van een dynamisch simulatiemodel³ kan nu worden berekend dat wanneer de prijzen van fossiele brandstoffen en aardgas tussen 1980 en 1990 met respectievelijk 2 en 2,5% reël toenemen, een groei van het Belgische Bruto Nationaal Produkt van 26 à 28% gepaard zal gaan met een toename van de energie-invoer van zo'n 58%. Het model laat zien dat een toename van het BNP met 23 à 25% is gekoppeld aan een toename van de energie-invoer van circa 55%, wanneer de reële prijzen van steenkool, olie en aardgas met respectievelijk 3,5, 4 en 4,5% stijgen. Deze cijfers illustreren dat een eenzijdig Belgische reflatie-inspanning ernstige problemen zou

---

2. Argumenten die zich baseren op de omvang van het overheidstekort en de uitstaande overheidsschuld (ook wel interne beperkingen genoemd) zijn in onze ogen meestal te herleiden

op de genoemde ‘externe’ barrières.
3. Gebaseerd op de makro-economische resultaten van het model van Cherif en Ilzkovitch (1980).

opleveren op het vlak van de betalingsbalans alleen al als gevolg van de toegenomen energie-invoer. Maar ook een meerzijdig reflatiebeleid kan in zijn eentje niet de oplossing bieden. Zo zal algemeen herstel van de economische activiteit waarschijnlijk leiden tot een opwaartse druk op de energieprijzen. Daardoor zal voor België de energie-invoergroei iets kleiner zijn, maar zal per saldo — ondanks een toegenomen export — sprake zijn van een dramatisch lek richting buitenlandse energieleveranciers. Alleen een additioneel — en vrij drastisch — beleid van energiebesparing zal een dergelijk lek enigszins kunnen dichten.

In dit artikel, dat gezien moet worden als een vorm van voortgangs-rapportage, zullen wij ons op algemeen niveau bezig houden met strategieën die zijn of kunnen worden ontworpen in antwoord op die zojuist genoemde externe barrières. We maken daartoe een onderscheid tussen twee groepen van strategieën:

— groep 1: strategieën die gebaseerd zijn op een erkenning van de internationale *interdependentie*, en die, wanneer ze toegepast zouden worden, deze interdependentie *versterken*;

— groep 2: strategieën die deze interdependentie evengoed erkennen, doch de gevolgen ervan in zekere zin proberen te minimaliseren, tenminste voor zover deze interdependentie de keuze voor een nationale reflatie verhindert.

Vanzelfsprekend is deze klassifikatie van mogelijke strategieën een uiterste vereenvoudiging. Bovendien bestaat er tussen de twee groepen een grijze zone, en overlappen ze elkaar misschien gedeeltelijk. We willen met dit onderscheid echter de klemtoon leggen op het bestaan van twee grondig verschillende politieke filosofieën, van waaruit men een economisch antwoord op de internationale recessie kan formuleren.

1 Strategieën gebaseerd op economische interdependentie

87

1.1 'Globale programma's'

Het op het politieke vlak bekendste voorbeeld van een Internationaal Economisch Alternatief is ongetwijfeld het rapport (I en II) van de commissie-Brandt.⁴ De belangrijkste korte-termijnvoorstellen van het eerste rapport kunnen als volgt worden samengevat:

1. een massale transfer van middelen naar de ontwikkelingslanden;
2. een internationale energiestrategie;
3. een wereldwijd voedselprogramma;
4. een eerste stap naar enkele belangrijke hervormingen van het inter-

---

4. Independent Commission on International Development Issues, *North-South: A Programme for Survival*, London/Sydney (Pan Books) 1980;

The Brandt Commission, *Common Crisis, North-South: Co-operation for World Recovery*, London/Sydney (Pan Books) 1983.

nationale economische systeem.

Het tweede Brandt-rapport concentreert zich meer op financiële kwesties, en komt in essentie neer op een pleidooi voor een uitbreiding van de internationale kredietverschaffing. Veel nadruk wordt gelegd op een minder restriktieve rol van het IMF bij de aanpak van de huidige schuldenproblemen. Met betrekking tot de internationale handel pleit het Brandt-rapport voor een herbevestiging van de principes van een open, door regels beheerst handelssysteem en van het engagement om te weerstaan aan protektionistische druk in het nationale handelsbeleid.

Een centraal politiek probleem bij deze 'globale programma's' lijkt ons hun beperkt potentieel voor effectieve politieke mobilisatie en actie. Internationale economische problemen worden – tenminste in de Noordepouese landen – bijna altijd vooral benaderd vanuit een morele invalshoek. De internationale economische orde wordt (terecht) beschouwd als fundamenteel onrechtvaardig; dus is een Nieuwe Economische Wereldorde noodzakelijk. Over het algemeen worden deze problemen benaderd in hun meest globale, wereldomvattende dimensies. Vandaar dat de typische voorgestelde oplossingen ook globaal en wereldomvattend zijn; om ze te bereiken is een evenzeer globale en wereldomvattende *konsensus* nodig.

Het is voor iedereen wel duidelijk dat een consensus over een Nieuwe Wereldorde niet voor morgen is: de Noord-Zuid-dialoog is vastgelopen, de speciale top in Cancun was een mislukking... Bovendien heeft de arbeidersbeweging in de Europese landen geen enkele hefboom om zo'n consensus mogelijk te maken in de nabije toekomst, zolang een conservatieve reflex de USA overheerst. De arbeidersbeweging heeft dus blijkbaar een strategische impasse bereikt. Om zelfs maar een geloofwaardig nationaal programma te kunnen formuleren, moet er iets veranderen op het internationale niveau; maar zo'n verandering schijnt onvermijdelijk buitengewoon ver verwijderd wanneer eerst een internationale consensus rond een nieuwe wereldorde nodig is. Een dergelijk perspectief is natuurlijk niet bijzonder motiverend, laat staan mobiliserend. De vraag kan daarom gesteld worden of het formuleren van een wereldomvattend programma wel de meest geschikte invalshoek is om deze vicieuze cirkel te doorbreken.

1.2 Voorstellen voor een gekoördineerde reflatie

In het ekonomendebat is het meest bekende voorbeeld van een internationale herstelstrategie het 'lokomotief-voorstel', ontwikkeld door het OESO-sekretariaat in 1976. Landen met de sterkste financiële situatie (betalingsbalans, inflatie, overheidsbegroting) zouden een gekoördineerde actie moeten ondernemen in een poging het herstel van de wereld economie aan te trekken. De lokomotiefstrategie veronderstelt daarom altijd een *hiërarchie van groeivoeten*, waarbij de 'sterke' landen sneller groeien dan de 'zwakke'. Zij is dikwijls opnieuw

aangehaald in verschillende formules, recent bijvoorbeeld door Helmut Schmidt en Klein en Bergsten in het weekblad *The Economist*,⁵ en in een paper van Dornbusch e.a. (1983).

Minder bekend is het voorstel van het Europees Vakverbond voor een gezamenlijke reflatie in het Europese OESO-gebied.⁶ Het EVV stelde een gelijktijdige expansie van de publieke investeringen voor in alle Europese OESO-landen, ten bedrage van 1% van het BNP. Als voordeel van de gemeenschappelijke aktie benadrukt het EVV vooral het grotere multiplikatoreffekt dat dit meebrengt. We beschouwen dit als een zeer belangrijk en positief voorstel, omdat het gemakkelijk verbonden kan worden met nationale herstelstrategieën. Het is duidelijk dat een gezamenlijke reflatie de problemen verbonden aan een eenzijdige reflatie in individuele landen aanzienlijk verzacht. Gezamenlijke reflatie vermindert de negatieve budgettaire gevolgen voor de deelnemende landen, wat ook benadrukt wordt door het EVV. Maar vooral vermijdt een gezamenlijke reflatie de betalingsbalansblokkering verbonden aan een eenzijdige expansie.

Toch doen zich ook bij een gekoördineerde reflatie problemen voor:

- op de eerste plaats is bij een homogene reflatie-inspanning een homogene verdeling van het betalingsbalansresultaat niet verzekerd, omdat sommige landen veel beter uitgerust zijn dan andere om te profiteren van een opleving van de wereldhandel;
- indien echter de 'kosten' van de reflatie-inspanning gespreid worden volgens wat ieder land zich kan veroorloven, dan zullen de schaal van de aktie en de voordelen voor produktie en werkgelegenheid in de verschillende landen geen verband houden met de verschillen in behoeften inzake groei en werkgelegenheid in de deelnemende landen. Zo is bijvoorbeeld de last van de werkloosheid tamelijk verschillend van land tot land, waardoor ook de vereiste economische groei verschilt van land tot land. Het is echter weinig waarschijnlijk dat het spontane patroon van groeivoeten dat voortvloeit uit een algemene reflatie, hiermee overeenkomt, integendeel.

De lokomotiefstrategie bevestigt precies de bedoelde spontane hiërarchie van groeivoeten, omdat de financieel sterke landen meestal ook de landen zijn die het meest profiteren van een algemene opleving. 'Financiële sterkte' is veelal verbonden met structurele verschillen in konkurrentiecapaciteit.

De metafoor van de lokomotief die de trein trekt beschrijft dus goed het feit dat de sterkste landen inderdaad het hardst moeten trekken. Maar het beeld van de trein is nogal misleidend, omdat de wagons eigenlijk met een verschillende snelheid zouden moeten rijden,

---

5. 'Helmut Schmidt's Prescription. The World Economy at Stake', *The Economist*, 26-2-'83, pp. 21-32.

6. Europees Vakbondsinstituut, *Werkgelegenheid, investeringen en de openbare sector*, Brussel 1982.

onafhankelijk van de wensen van de passagiers. De lokomotiefstrategie heeft bovendien twee belangrijke economische nadelen op langere termijn, nadelen die een gevolg zijn van de ongelijke nationale groeicijfers die eruit voortkomen:

— ongelijke groeicijfers vertonen de neiging zich te bestendigen in de toekomst, als een gevolg van proportioneel hogere investeringen, snellere vernieuwing van het produktieapparaat, schaalopbrengsten in de verwerkende nijverheid, enzovoort. Dit leidt tot structureel ongelijke technologische potentialiteiten en dus tot verdere ongelijkheden wat betreft de groei. Het fenomeen als zodanig is genoegzaam bekend als de *wet van Verdoorn* (zie Kaldor, 1966);

— ongelijke groeicijfers leiden via ongelijke ontwikkelingen in de arbeidsproduktiviteit tot reële zowel als monetaire, externe zowel als binnenlandse onevenwichten. Doordat bijvoorbeeld hun concurrentiepositie op de wereldmarkt wordt bedreigd, zullen de landen met zwakkere groeicijfers ook aan een verdere verslechtering van hun betalingsbalans het hoofd moeten bieden, wat uiteindelijk weer kan leiden tot een deflatoir beleid. Hun munt kan daarbij gemakkelijk onder druk komen door de onzekerheid omtrent de goede afloop van het beleid, hetgeen de interne en externe financieringsproblemen nog verder kan verscherpen. Toepassing van een lokomotiefstrategie kan dus leiden tot een herhaling van de doodstrijd van het systeem van Bretton Woods, tot een herhaling van de monetaire instabiliteit zoals die optrad tussen 1966 en 1971.

Hoewel het EVV-voorstel vooral gericht is op de korte termijn (konjunctuur), stelt zich in feite hetzelfde probleem wanneer een dergelijke vorm van coördinatie langere tijd zou worden aangehouden. Dit blijkt eigenlijk uit de cijfers van het EVV zelf (zie tabel 1). Uit de tweede kolom van tabel 1 blijkt dat een homogene openbare investeringsimpuls aanleiding geeft tot een zeer gedifferentieerd resultaat in termen van groeivoeten.⁷ Met betrekking tot het betalingsbalansresultaat van dit gemeenschappelijke reflatieprogramma werden geen cijfers gegeven. Het lijkt echter waarschijnlijk dat sommige landen grotere tekorten op hun lopende rekening zouden ontwikkelen, en andere grotere overschotten. Met andere woorden, zelfs wanneer we abstraheren van gemeenschappelijke externe beperkingen (de handelsrelaties met OPEC, Japan, het Verre Oosten) dan zou *de verdergaande ongelijke ontwikkeling binnen Europa een serieuze beperking kunnen vormen ten aanzien van een programma van gemeenschappelijke stimulering*, tenzij men bereid is een permanente hiërarchie van groei-

7. Het is niet geheel duidelijk waarom het door het EVV gebruikte OESO-Interluik model exakt deze resultaten genereert. Naast de verschillen in openheid van de betrokken economieën, weerspiegelt het model waar-

schijnlijk het feit dat de export-elasticiteit van de verschillende landen ten opzichte van de wereldhandel verschilt. De resultaten kunnen echter niet duidelijk opgesplitst worden tussen 'sterke' en 'zwakke' landen.

Effekt van een stimulans van 1 percent van de niet aan lonen bestede openbare uitgaven op het Bruto Binnenlands Produkt na twee jaar

tabel 1

land dat stimulans geeft	effekt op BPP	
	(1) alleen uitgevoerd	(2) als onderdeel van een gekoördineerde aktie
BRD	1.96	3.39
Frankrijk	1.82	3.00
VK	1.43	2.56
Italië	1.54	2.98
Oostenrijk	1.28	2.82
België/Luxemburg	1.00	3.50
Denemarken	1.27	2.72
Finland	1.51	3.33
Griekenland	1.37	2.38
IJsland	1.07	1.79
Ierland	0.80	2.69
Nederland	1.04	2.94
Noorwegen	1.17	3.29
Portugal	1.33	2.55
Spanje	1.76	2.67
Zweden	1.40	3.05
Zwitserland	1.22	2.86
WEST-EUROPA	(a)	3.00

(a) Totaal berekend op basis van de BNP/BPP-waarden van 1980 uitgedrukt in US dollars 1980

Bron: Europees Vakbondsinstituut, Info 2: werkgelegenheid, investeringen en de Openbare Sektor, Brussel, november 1982, p. 63.

voeten tussen landen te aanvaarden. Dan zijn we echter weer terug bij het oude lokomotiefidee.

91

2 Strategieën om de negatieve gevolgen van interdependentie (in een deflatoir klimaat) te minimaliseren

2.1 Binnenlands georiënteerde alternatieven

Sinds het begin van de jaren zeventig werd binnen Europees links een aantal strategieën ontwikkeld met de bedoeling de nationale economie in zekere mate te isoleren van het internationale kapitalistische systeem, of tenminste het effect ervan te verminderen. De meest expliciete uitwerking van deze idee vindt men bij Brits links en de *Cambridge Economic Policy Group* (CEPG) aan de ene kant, en bij de Franse socialistische linkerzijde (met name *CERES*) aan de andere kant. De CEPG heeft jarenlang gepleit voor een eenzijdige Britse groei-strategie gebaseerd op keynesiaanse vraagstimulering en algemene invoerbepanking. De argumentatie voor een Brits protektionisme was tamelijk sterk (zie Cripps en Godley, 1978), zij het misschien te

eenvoudig en te formalistisch (vgl. Kilpatrick en Lawson, 1980). Recentelijk heeft de CEPG echter de aandacht verlegd naar omvattende analyses en voorstellen voor gemeenschappelijke reflatie. De schade die door het beleid van Thatcher is toegebracht aan de Britse economie blijkt namelijk, aldus de CEPG, dermate groot dat een strikt nationale reflatiestrategie ondersteund door invoerbeperkingen nooit het vereiste herstel tot stand zou kunnen brengen. Bovendien benadrukt de CEPG in toenemende mate dat heel wat landen gekonfronteerd worden met dezelfde betalingsbalansbeperkingen als Groot-Brittannië (zie Atkinson e.a., 1980). De Franse linkerkzijde hanteert een meer genuanceerd concept, getiteld *croissance autocétre*. Door middel van overheidsinterventies en industriële planning zou een groeimodel, gebaseerd op de ontwikkeling van de binnenlandse markt, een eigen dynamiek moeten krijgen. De idee van zo'n binnenlands gerichte groeistrategie is in feite terug te vinden in bijna alle socialistische programma's in Europa. Sommigen noemen het 'selektieve stimulering', anderen een 'kwalitatief groeimodel', maar de basisidee dat de binnenlandse marge voor economische groei maximaal moet worden uitgebuit is bijna overal aanvaard. De Franse linkerkzijde is echter zeer ver gegaan in deze richting, zodat het verschil met een klassieke vorm van protektionisme klein wordt. De praktische mogelijkheden van een *croissance autocétre* zijn uiteraard zeer beperkt in een kleine open economie als de Belgische. Een zekere marge bestaat er nochtans wel. Zo is bijvoorbeeld berekend dat de invoering van energiebesparende technologie in België de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid in belangrijke mate positief zou beïnvloeden. Een en ander zou daarentegen slechts leiden tot een geringe toename van de invoer. Een energieprogramma zou, met andere woorden, een binnenlandse reflatie kunnen ondersteunen zonder externe onevenwichtigheden te veroorzaken.⁸

92

Alhoewel het CEPG-model vooral gebaseerd is op vraagbeheersing en importrestrikties, en het Franse model vooral op een vorm van aanbodpolitiek, is de makro-economische doelstelling dezelfde: een groeivoet bereiken die niet beperkt wordt door de economische groei van de handelspartners. Op de korte termijn kunnen beide strategieën bovendien bij elkaar aanleunen.

2.2 Globaal georiënteerde strategieën: naar een niet-liberale internationale economische orde?

In wat hier verder het Cambridge-rapport zal worden genoemd, hebben wij ons uitgebreider bezig gehouden met strategieën die zich

---

8. Zie Cherif (1981). Een dergelijk energiebeleid vormt uiteraard ook een belangrijk onderdeel van een inter-

nationale strategie (vgl. Atkinson e.a., 1980).

ten doel stellen een internationaal kumulatief proces van reflatie op gang te brengen.⁹ Als een vertrekpunt beschrijft dit rapport hoe deflatie op wereldschaal een kumulatief proces is geworden. Reflatie-experimenten in individuele landen bieden daar, zoals eerder opgemerkt, geen oplossing voor. Idealiter veronderstelt een internationaal proces ook een internationale consensus over een nieuwe economische wereldorde. Het Cambridge-rapport neemt in dit opzicht een pragmatische positie in: een dergelijke consensus is even utopisch als een door links geregeerd Europa, en er moet *nu* iets gebeuren. *De eerste stap is dan het kreëren van de voorwaarden waaronder reflatie-experimenten in individuele landen zo succesvol mogelijk worden.* Wil men een internationaal proces van kumulatieve reflatie op gang krijgen, dan komt het dus in eerste instantie aan op het aanbrenge van enkele essentiële hervormingen in het functioneren van het internationale economische systeem (vooral op Europees niveau) waardoor een beleid van reflatie in een of meer Europese landen meer kansen op succes krijgt. Deze hervormingen zouden gemeenschappelijke doelstellingen kunnen worden voor Europees links, en aldus een eigen niveau van Europese politiek kunnen gaan vormen. Er zou echter een rechtstreekse en duidelijke band moeten zijn tussen dit Europese politieke niveau en het nationale niveau. Het bewustzijn van deze band zou de politieke basis kunnen scheppen voor een gemeenschappelijke campagne om uit de crisis te geraken in Europa.

De barrières tegen reflatie-experimenten die zijn ingebouwd in het internationale economische systeem, kunnen worden onderscheiden in financiële barrières, en barrières verbonden met de structuur van de internationale handel. Tegenover deze twee categorieën van hinderpalen staan twee categorieën van hervormingen:

1. hervormingen gericht op het overwinnen van financiële beperkingen. In heel wat Europese landen zou controle over het binnenlandse financiële systeem reeds een belangrijke stap vooruit zijn. Maar op zichzelf is dat onvoldoende om greep te krijgen op het financiële gebeuren dat een land kan beïnvloeden. En een bredere Europese controle op financiële instellingen lijkt noodzakelijk in het kader van een reflatiebeleid. De vraag is dan uiteraard: is dit mogelijk? Om te beginnen zouden Europese regeringen elkaar aanzienlijk kunnen ondersteunen wanneer zich een vertrouwenscrisis in een van hun munten voordoet, omdat een groot deel van de spekulatieve

---

9. Het betreft hier een rapport van een werkgroep van Europese economen ter voorbereiding van een internationale conferentie in Parijs, voorjaar 1983. Het rapport zelf is in Cam-

bridge uitgegeven (Cripps e.a., 1982) en de neerslag van de conferentie is gepubliceerd onder redactie van Stuart Holland (1983).

omzettingen zich zal betrekken op andere Europese muntsoorten. Wanneer de centrale banken de internationale geldstromen binnen Europa gezamenlijk zouden controleren, en indien nodig neutraliseren, dan zouden problemen van financieel vertrouwen herleid kunnen worden tot de verhouding tussen de Europese munten als groep enerzijds en de twee andere belangrijke munten in de wereld – de dollar en de yen – anderzijds. Een gemeenschappelijke campagne voor een Europese uitweg uit de crisis zou daarom moeten streven naar een omvorming van het Europees Monetair Stelsel (EMS) in een instrument voor controle over internationale financiële stromen binnen Europa en een instrument voor wederzijdse ondersteuningsoperaties indien individuele munten onder druk zijn komen te staan. Het is echter evenzeer nodig om Europa's financiële positie in de wereld als geheel te beschouwen. We volstaan hier met het noemen van de twee belangrijkste aktiepunten:

- de noodzakelijke hervorming van het Internationale Monetaire Fonds (IMF), waarbij de Europese landen een bondgenootschap zouden kunnen vormen met landen uit de derde wereld met de bedoeling een substantiële uitbreiding van de leenfaciliteiten te ondersteunen, vrij van de restriktieve voorwaarden die er momenteel aan verbonden zijn (konform de voorstellen van de commissie-Brandt);
- een financiële overeenkomst met OPEC. In deze kontekst kan worden opgemerkt dat het nuttig zou zijn dat de Europese landen meer buitenlands zouden lenen, om aldus een deel van de recycling van het OPEC-surplus op zich te nemen;

2. hervormingen gericht op het opheffen van de grootste regionale verschillen binnen Europa. Financiële ondersteuning is slechts een antwoord op korte termijn voor 'zwakkere' landen die wensen te kiezen voor reflatie. En ook op middellange termijn aanhoudend herstel in de zwakke regio's en landen is, wanneer de schulden aan het buitenland niet mogen toenemen, slechts mogelijk indien ook andere instrumenten worden ingezet.

Fundamentele oplossingen voor de zwakke landen of streken vereisen interventies aan de aanbodzijde van de economie, met andere woorden bepaalde vormen van economische planning. Dikwijls vereist dit een specifieke aanpak van de invoerpenetratie en de uitvoerprestaties in bepaalde sectoren. In deze kontekst situeren zich heel wat moeilijke problemen. Aan de ene kant moeten we erkennen dat individuele regeringen die kiezen voor een beleid van reflatie, een zeker extern evenwicht wensen te behouden (de Franse uitdrukking 'herovering van de binnenlandse markt' draait uiteindelijk om dit punt). Immers, een op reflatie georiënteerde regering die een al te snelle stijging van de invoer wenst af te remmen, biedt nog steeds meer afzetmogelijkheden voor de andere Europese landen dan een deflatoire regering die de export van andere landen afremt door de eigen binnenlandse vraag te beperken. Maar aan de andere kant zou

een ongecontroleerde tendens naar protektionisme gevaarlijk zijn, omdat dit kan leiden tot een spiraalontwikkeling. Het Cambridge-rapport suggereert een zekere vorm van *handelsplanning* in Europa, liefst met de bedoeling te diskrimineren in het voordeel van zwakkere landen of streken. Een aantal *kriteria* kunnen worden ontwikkeld om aan te duiden wanneer een land of streek aanspraak kan maken op positieve *diskriminatie* door middel van subsidies, importbeperkingen enzovoorts. Als leidraad zou het principe gehanteerd kunnen worden dat zulke maatregelen alleen mogen worden toegepast in de kontekst van een reflatiepolitiek; zij zouden andere landen niet mogen benadelen in *absolute* termen (dat wil zeggen: niet mogen leiden tot vermindering van afzetmarkten).

3 Verdere vragen...

De belangrijkste uitdaging vandaag de dag is het vinden van een Europese strategie, die geen internationale consensus over een nieuwe wereldorde vóóronderstelt, en zelfs geen al te vergaande Europese consensus over al te veel kwesties. Het geciteerde Cambridge-rapport poogt op deze uitdaging een antwoord te vinden; voorlopig is het echter niet zo duidelijk of we hierin ook geslaagd zijn. In welke mate is het mogelijk 'Europese' oplossingen te bieden, die geen internationale oplossingen als premisse veronderstellen? En in welke mate kan men binnen Europa een realistisch scenario van kumulatieve reflatie uitschrijven, wanneer niet alle Europese landen dit wensen? Deze laatste vraag is uiteraard buitengewoon belangrijk, bijvoorbeeld voor de discussies in Frankrijk. Zou een reflatie in Frankrijk, Spanje, Zweden en Griekenland (vier socialistische regeringen) een jaar kunnen worden volgehouden?

Het antwoord op deze vragen hangt zowel af van fundamentele discussies over het karakter van de voorgestelde strategie, als van de verdere technische uitwerking en verfijning van de voorstellen. De fundamentele discussie moet de graad van interdependentie in de wereldeconomie proberen te taxeren, en de mate waarin men Europa kan isoleren van de crisis in de rest van de wereld. Met betrekking tot bijvoorbeeld de grote *financiële* problemen van vandaag bestaat er geen strikt 'Europese' oplossing. Meer in het bijzonder zijn er geen bilaterale oplossingen mogelijk voor de financiële moeilijkheden waarin een aantal olie-invoerende ontwikkelingslanden terecht zijn gekomen, en die geleid hebben tot algemene ongerustheid over de stabiliteit van het banksysteem in de wereld. Zelfs een reeks drastische financiële hervormingen biedt geen oplossing op lange termijn, zolang de solvabiliteit van deze landen niet hersteld is. En dit kan alleen door een vergroting van de mogelijkheden voor export naar de industrielanden, wat op zijn beurt een opleving van de ganse wereldhandel

veronderstelt.

In verband met deze immense problemen — die ook van belang zijn voor Europa — zijn er tenminste drie problemen die 'globale' oplossingen vereisen:

- de hoogte van de rentevoeten;
- de beschikbaarheid van internationaal krediet;
- de wereldhandel.

Het Cambridge-rapport legt er de nadruk op dat Europa een financieel bondgenootschap moet vormen met derde-wereldlanden, en hen dient te ondersteunen wanneer ze financiële problemen hebben in het kader van een expansiebeleid. De EG heeft momenteel echter een bijzonder slechte reputatie bij de derde-wereldlanden als gevolg van zijn protektionistische handelspolitiek. Verdergaand of vóórturend protektionisme ten opzichte van bepaalde semi-geïndustrialiseerde ontwikkelingslanden zou dan de voorgestelde alliantie tamelijk illusoir maken. Toch is dat een mogelijke konsekventie van een aantal stellingen in het geciteerde rapport.

Ook de problematische invloed van de *monetaire* politiek van de Verenigde Staten is met dit alles verbonden. Het EMS werd onder andere ontworpen om Europa te beschermen tegen de destabiliserende effecten van een snel depreciërende dollar. Hoe kan het echter aangewend worden om het omgekeerde werk te doen: Europa afschermen tegen de gevolgen van een sterke dollar en hoge Amerikaanse rentevoeten? Het opleggen van gemeenschappelijke Europese wisselkontroles ten aanzien van de dollar (bijvoorbeeld) zou echter een graad van politieke consensus tussen de Europese landen vereisen, waarover we vandaag alleen kunnen dromen.

In verband met *handels*problemen is de vraag van de interdependentie (op een analytisch niveau) verbonden met het probleem protektionisme/vrijhandel (op het niveau van beleidsvoorstellen). Het links-keynesiaanse argument vóór protektionisme is welbekend, en op zichzelf ook coherent. Nemen we de formulering zoals die in het Cambridge-rapport wordt gehanteerd: "Op de eerste plaats is het mogelijk dat diskriminerende steunmaatregelen en/of protektie niet schadelijk zijn voor andere landen. Dit is het geval indien zulke hulp of bescherming aangewend wordt om een binnenlandse reflatie en een expansie van de economische activiteit te ondersteunen, eerder dan om het handelsbalanstekort van een land te verminderen, of om de handelsbalans een surplus te geven. Ten tweede, wanneer diskriminerende steun en protektie ondernomen worden met speciale aandacht voor de noden van andere zwakke landen, kan dit nuttig zijn voor het ritme en het patroon van de ontwikkeling in de rest van de wereld. Tenslotte kan werkelijke schade voor andere landen juist het

gevolg zijn van de deflatoire maatregelen die nodig zijn bij *gebrek* aan protektionistische mogelijkheden. Betalingsbalansoverschotten die bereikt zijn met behulp van monetarisme, niet merkantilisme, vormen de 'beggar-my-neighbour'-krachten die de recessie momenteel in Europa verspreiden" (Cripps e.a., 1982).

Alhoewel deze argumentatie logisch is, lijkt ze ons toch niet helemaal bevredigend, om drie redenen:

1. men mag het soort conflicten dat uitgelokt wordt door protektionistische maatregelen, en de gevaren van 'vergeldingsakties' niet onderschatten, hoe logisch ook de argumenten zijn van de protektionistische regering. Grote bedrijven bijvoorbeeld zijn ook geïnteresseerd in hun *marktaandelen* in specifieke landen, en zullen niet tevreden zijn met het argument dat hun *absolute* afzetniveau niet wordt aangetast. In sommige sectoren kunnen zelfs minimale wijzigingen in marktaandelen grote moeilijkheden veroorzaken voor individuele bedrijven en leiden tot ernstige conflicten; denken we maar aan de Europees-Amerikaanse staalkonflikten. Een spiraal van vergeldingsmaatregelen kan aldus beginnen, zonder enige band met rationele argumenten. Ook hiermee moet men rekening houden;

2. het typische links-keynesiaanse argument houdt onvoldoende rekening met de vorm die protektionisme vandaag *in de realiteit* aanneemt. Zoals het protektionisme momenteel gebruikt wordt, heeft het globaal genomen deflatoire gevolgen:

– het wordt precies gebruikt om het saldo van de lopende rekening te wijzigen;

– het wordt vooral gebruikt tégen zwakke landen.

Bovendien is protektie vandaag vooral een instrument van *sektor-politiek*, meestal los van makro-ekonomische overwegingen. Het wordt gebruikt om de produktie van welbepaalde sectoren in één land te vergroten of te beschermen, ten nadele van de produktie in andere landen;

3. tenslotte mag men het probleem van de kleine landen niet over het hoofd zien. Vele kleine industrielanden, zoals de Benelux-landen, zijn bijna volledig afhankelijk van de ontwikkeling van de internationale handel. De idee van het heroveren van de binnenlandse markt heeft weinig praktische betekenis voor deze landen, omdat hun binnenlandse markt te klein is. Er is een grote kans dat deze kleinere landen slachtoffer worden van een algemene tendens tot protektionisme bij de grotere landen.

Samenvattend kunnen we zeggen dat noch 'vrijhandel en deflatie', noch 'eenzijdig protektionisme' een weg uit de crisis betekenen. Om uit het dilemma 'vrijhandel versus protektionisme' te ontsnappen, zou het concept *handelsplanning* verder ontwikkeld moeten worden. Een min of meer geplande handel vergt op zijn minst binnen Europa een *multilaterale* benadering, gebaseerd op zeer precieze *kriteria*. Met dit

besluit staan we echter weer aan het begin van onze discussie: een multilaterale benadering vereist een sterke *konsensus* binnen Europa over de wenselijke sociale en economische veranderingen, en precies deze consensus is vandaag de dag erg utopisch...

4 Enkele voorlopige conclusies

In deze bijdrage hebben we enkele makro-economische barrières tegen een nationaal reflatiebeleid in kaart gebracht. De belangrijkste barrière heeft een extern karakter: het evenwicht op de betalingsbalans. In een deflatoir klimaat staat deze externe barrière elk progressief beleid daadwerkelijk in de weg. We maakten een onderscheid tussen twee groepen van strategieën gericht op het overkomen van deze barrières. De eerste categorie omvat reflatoire maatregelen die gebaseerd zijn op, en uiteindelijk leiden tot, een grotere interdependentie in het economisch wereldsysteem. Zo'n strategie werd bijvoorbeeld impliciet bepleit door de commissie-Brandt en door het OESO-sekretariaat. Het stimuleringsvoorstel van het Europees Vakverbond (EVV) verdient hier ook een aparte vermelding. Geen van deze voorstellen duidt echter aan hoe een consensus rond dergelijke programma's kan worden bereikt. Evenmin wordt aangegeven hoe het effect op de nationale betalingsbalansen, de inkomens en de werkgelegenheid in meerdere of mindere mate gelijk kan worden verdeeld.

Hiertegenover staan strategieën die de bedoeling hebben de consequenties van internationale interdependentie te verminderen omdat zij momenteel verlamdend werken. Tot deze categorie behoren de voorstellen van de Cambridge Economic Policy Group en de radikale vleugel van de Britse Labour-party, en die van de aanhangers van Jean-Pierre Chevènement in de Franse Parti Socialiste. Deze meer op autonomie gerichte benadering werd onlangs op zijn algemene merites geanalyseerd door een informele werkgroep van Europese ekonomen in het kader van een conferentie in Parijs. Wij maakten zelf deel uit van deze werkgroep, maar hebben in het laatste gedeelte van deze bijdrage geprobeerd de uit de groep voortgekomen voorstellen kritisch door te lichten. Voorlopig besluiten we hieruit, dat deze aanpak in zijn vertrekpunt in zekere zin van een groter realisme getuigt, maar anderzijds misschien gebaseerd is op een onderschatting van de mate van onderlinge afhankelijkheid in de wereld-economie, en van de problemen die een werkelijk globale oplossing vereisen. In dit verband hadden we het over de internationale financiële problemen, het IMF en het al dan niet aanbevelen van protektionistische instrumenten.

We zijn ervan overtuigd dat elk programma dat op een ernstige wijze de externe hinderpalen voor een nationaal economisch alternatief wil overwinnen, een fundamentele hervorming van het internationale

financiële en economische systeem moet voorstellen. Zo'n hervorming zal andere mechanismen in de plaats moeten stellen van de blinde krachten van een liberale wereldmarkt, die blijkbaar alleen tot grotere instabiliteit en ongelijkheid leiden. Dit komt eigenlijk neer op de vraag of een systeem van geplande of gekoncentreerde handel mogelijk is, bijvoorbeeld op Europees niveau.

Tenslotte dient de vraag zich aan, in welke mate de hier summier voorgestelde strategieën complementair kunnen zijn of tegenstrijdig. Is het bijvoorbeeld mogelijk of wenselijk gelijktijdig te pleiten voor een wereldomvattend programma van herverdeling, en voor een Europese strategie?

Alhoewel onze bijdrage op de gestelde vragen nog geen antwoord geeft, hopen we dat hij de aard van de problemen waar de linkerzijde op Europees niveau voor staat, enigszins verhelderd heeft.

Literatuur

- ATKINSON, P., BEGG, I., CRIPPS, F., ANYADIKE-DANES, M. en GUDGIN, G., 1980, World Trade and Finance: Prospects for the 1980's, *Cambridge Economic Policy Review* 6 (3), december
- CHACHOLIADES, M., 1973, Foreign-Trade Multipliers, in Ch.P. Kindleberger, *International Economics*, Homewood Ill. (Richard D. Irwin), 5e druk, Appendix H, 501-509
- CHERIF, M., 1981, Note sur l'impact cumulé des mesures de conservation d'énergie sur les principales grandeurs macro-économiques, *Cahiers économiques de Bruxelles*, nr. 92, 4e trimestre, 527-533
- CHERIF, M. en ILZKOVITCH, F., 1980, Modélisation du système énergétique belge à l'horizon 1990, *Cahiers économiques de Bruxelles*, nr. 86, 2e trimestre, 219
- COOPER, R., 1969, Macroeconomic Policy Adjustments in Interdependent Economies, *Quarterly Journal of Economics* LXXXIII, februari
- CRIPPS, F. e.a., 1982, *A way out of the crisis*, University of Cambridge, Department of Applied Economics, september
- CRIPPS, F. en GODLEY, W., 1978, Control of Imports as a means to Full-Employment and the Expansion of World Trade: the UK's Case, *Cambridge Journal of Economics*, vol. 2
- DORNBUSCH, R., BASEVI, G., BLANCHARD, O., BUITER W. en LAYARD, R., 1983, *Macro-economic prospects and policies for the European Community*, Centre for European Policy Studies, Brussel
- HOLLAND, S. (red.), 1983, *Out of Crisis. A Project for European Recovery*, Nottingham (Spokesman)
- KALDOR, N., 1966, *Causes of the slow rate of Economic growth in the United Kingdom*, Cambridge University Press
- KILPATRICK, A. en LAWSON, T., 1980, On the Nature of Industrial

- Decline in the UK, *Cambridge Journal of Economics*, vol. 4
- MACHLUP, F., 1943, *International Trade and the National Income Multiplier*, Philadelphia (The Balkiston Co); herdrukt door A.M. KELLEY Publ. 1965
- MOULAERT, F. en VANDENBROUCKE, F., 1982, *Bestrijding van de werkloosheid: de bijdrage van post-Keynesiaanse economen*, paper voor de konferentie van de Studiekring Post-Keynesiaanse Economie, Den Haag, 3 september
- POLEKAR, 1981, Krachtlijnen voor een andere economie, *De Nieuwe Maand*, januari
- POLEKAR, 1982, Naar een andere economie: programma op korte termijn, *De Nieuwe Maand*, juni-juli, 291-322
- S.P., 1983, *Sociaal-ekonomisch alternatief*, Brussel, mei
- TINBERGEN, J., *On the Theory of Economic Policy*, Amsterdam (North Holland Publ. Cy), hfdst. IV en V
- VANDENBROUCKE, F., 1982, Conflicts in International Economic Policy and the World Recession – A Theoretical Analysis, Paper presented at the *Cambridge Journal of Economics* Conference on Economic Policy in Western Europe, Cambridge, juni, 19
- WILLETT, R., 1975, The Oil-Transfer Problem and International Economic Stability, *Essays in International Finance*, nr. 113, Princeton University (Princeton)

